

ХҒТАР 14.07.07

Шолу мақаласы

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6895-2024-146-1-26-36>

«Патриоттық мәдениет» ұғымының мәні

А.Т. Каирова*^{id}, К.Ж. Туребаева^{id}

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе, Қазақстан

*Байланыс үшін автор: kairova.akerke@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада «патриоттық мәдениет» ұғымының мәнін анықтауда әр түрлі түсініктер мен ғалымдардың философиялық, психологиялық, педагогикалық талдауларын зерттеу арқылы тұжырымдар жасалды. Зерттеу жұмысында ғалымдардың еңбектеріне сүйене отырып, «патриоттық мәдениет» ұғымының көп қырлы сипаты талданды. Шындығында бұл ұғым адамзаттың санасында сүйіспеншіліктің ең жоғарғы деңгейі ретінде азаматтық борыш, ұлттық бірегейлікті сақтау, өз халқына, еліне деген жауапкершілікті сезіну, тарихын, мәдениетін, тілін қадірлеу арқылы қалыптасады. Адамның санасы рухани құндылықтар жүйесі арқылы дамиды, сол себепті өскелең ұрпақ бойында патриоттық мәдениетті қалыптастыру керек. Осыған орай бүгінгі таңда мемлекеттік деңгейде руханиятқа бет бұрған кезде, патриоттық мәдениет тақырыбы өзекті және маңызды әрі әлеуметтік-мәдени мәнге ие болады. Өскелең ұрпақтың бойында қалыптасқан патриотизмі біртіндеп идеологиялық, азаматтық мазмұнға ие болып, моральдық қана емес, сонымен бірге моральдық-саяси сапаға айналады. Тәуелсіз еліміздің ғаламдық өркениет ортасынан өзінің лайықты орнын алуына бірден-бір себеп болатын, ол - патриоттық мәдениет. Патриоттық мәдениет ұғымы ғылыми тұрғыдан сарапталып, оның толық мәнін айқындау мақсатында, бұл мәселенің теориялық және практикалық тұрғыдан зерттелуі керектігіне назар аударылды. Адамзат өзінің рухани дамуында патриотизм идеялары мен сезімдерін бойына сіңіріп, саналы түрде рухани қажеттілікке айналдырғанда ғана патриот бола алады. Сондықтан әр адамның бойында рухани әлемнен орын алатын патриоттық мәдениет қалыптасу үшін «патриоттық мәдениет» ұғымының мәнін айқындау қажет. «Патриоттық мәдениет» ұғымының негізі «мәдениет» болып табылады, ал мәдениет қоғамның тарихи дамуында жеткен сатысын көрсететін, адамзаттың шығармашылық қызметінің үдерісінде жасалған және жасайтын рухани және материалдық құндылықтардың жиынтығынан тұрады. Адамның мәдени дамуы – қоғам дамуының мәнді бір саласы болып табылады.

Түйін сөздер: мәдениет, патриот, патриоттық мәдениет, патриоттық сана, патриоттық тәрбие, рухани құндылық, мәдени даму.

Кіріспе

Замануи жаһандық сын-қатерлер, күрделі саяси мен әлеуметтік-экономикалық жағдай қоғам үшін маңызды мәселе. Осыған орай, өз еліне құрметпен қарау рухында жас ұрпақтың бойында патриотизмді тәрбиелеуге байланысты өзекті мәселелер туындайды. Өскелең ұрпаққа патриотизмді негізгі құндылықтар жүйесінде қалыптастыру, яғни өз еліне деген сүйіспеншілікпен қатар ұлттар арасындағы өзара түсіністік пен құрмет, азаматтық ынтымақтастықты дамыту және ұрпақ алдындағы жауапкершілікті сезіну, халқының салт-дәстүрін, әдет-ғұрыптарын қадірлеуден басталады. Жас ұрпақ біздің ертеңіміз, бүгінгі ұл – ертеңгі әке, бүгінгі қыз – ертеңгі ана, олар әкеге, шешеге, ұстазға қарап өседі. Қай ғасырда болмасын адамзат өз тарихында ұлт өмірін өркендетуші, саналы да салауатты, ұлтжанды, рухы биік, ақыл-парасаты мол, ғылыми өрісі кең, мәдени ұрпақты тәрбиелеуді мақсат еткен. Тәрбиені ұрпақтан ұрпаққа таралып, жетілдіріліп тұратын өмір мектебі деп атауға болады. Осы өмір мектебінен халқымыздың ғасырдан ғасырға қастерлеп келген құнды дәстүрлер, тарихымыз бен мәдениетіміз өте кең. Демек, «Бүгінгі ұрпақ осы құндылықтарды қаншалықты біледі, қастерлейді, білмесе білуге ұмтыла ма, ата-салтын, Отанын мақтаныш тұта ма?», – деген сұрақтар төңірегінде ойланып отырған абзал. Біздің болашағымыз біздің өткен өміріміздің жалғасын тауып өркендейді, адам ретінде қалыптастырады, бұл ақиқат. Біздің бүгінгі күніміз кешеден, ертеңіміз бүгіннен бастау алады. Адамның өзін және қоғамды тану тереңдігі, кеңдігі мен мүмкіндігін анықтайтын рухани құндылықтар жүйесі болады. Соның бірі – өз елінің патриоты болу. Осыған орай, біз өз зерттеуімізде «патриоттық мәдениет» ұғымының мәнін қарастырып, философиялық, психологиялық-педагогикалық талдау жасадық.

Зерттеу әдістері

Біз өз зерттеуімізде негізгі ұғымдардың мәнін анықтауды және түрлі түсініктемелерді педагогикалық, психологиялық, философиялық әдебиеттерге шолу жасап, саралауды жөн көрдік. Психологтар ұғымның түрлі түсініктемелерін береді, мәселен Н.А.Менчинская: «Ұғым сөзімен біздер заттар мен құбылыстардың қасиеттерін бейнелейтін қорытынды білімді белгілейміз», – деп түсіндірсе, Б.Г.Ананьев ұғымдарға: «заттың сапасын ерекшелейтін логикалық тәсіл» – деп анықтама береді. В.В.Давыдов, Д.Б. Эльконин көзқарастары бойынша, ұғым – логикалық ойлау формаларының бірі, сөздік-логикалық ойлауға тән жалпылаудың ең жоғары деңгейі.

Ал педагогикада «ұғым» деп, заттар мен құбылыстардың елеулі объективті жақтарын бейнелейтін, арнайы терминдермен бекітілген немесе белгілермен бекітілген ғылыми білім бірлігін атайды [1].

Талқылау

Зерттеуіміздегі негізгі ұғым – «патриоттық мәдениет», ал оның негізі «мәдениет» ұғымы болып табылады. Бұл ұғым гуманитарлық ғылымдарды ең көп мағыналы және

жиі қолданылатын бірліктің бірі. «Мәдениет» ұғымы алғаш рет әдебиетте Римнің атақты философы Цицеронның «Тускул кеңесі» атты еңбегінде кездеседі, оның этимологиялық негізі «өңдеу», «тазалау» деген мағынаны білдіреді. Алғашқы агро-техникалық ұғым ретінде (жерді өңдеу) қолданылды, ал Цицерон болса алғаш рет ауыспалы мағынада, яғни «адам ақыл – есіне ықпал жасау» ұғымы ретінде қолданды [2].

Ежелгі санада мәдениет ұғымы «пайдейя» (жас бала) түсінігімен қалыптасты, «пайдейя» ұғымы екі мағынада сипатталды: біріншісі – тәрбиелеу, үйрену; екіншісі білімді, ағартушылықты, мәдениетті анықтайды. Орта ғасырларда мәдениет, яғни адамның Құдайға деген сүйіспеншілігінде өзінің әлеуетін ашу қабілетімен сипатталса, қайта өрлеу дәуірінде - үйлесімді, жоғары дамуға ұмтылатын адамның белсенді бастамасымен ерекшеленді. ХІХ ғасырдың ортасында ағартушылықтың жалпы идеяларынан мәдениетте екі қарама-қарсы көзқарас ерекшеленді: біріншісі – (Дж. Ж. Руссо, Ф. Ницше, М. Хайдеггер, Дж. П. Сартр, З. Фрейд, Э. Фромм, Франкфурт мектебі және т.б.) – мәдениетті теріс әсер ететін фактор ретінде қарастырады, екіншісі (Ф. М. Достоевский, Л. Н. Толстой, А. Швейцер, Р. Роллан) – адам ғасырды жақсарту, адамның өзіне айналу құралы ретінде қарастырған [3].

Мәдениет ұғымы «Педагогика» орысша-қазақша түсіндірме сөздігінде (латын тілінен «*cultura*» – тәрбиелеу, жасау, дамыту, мойындау) – қоғамның, шығармашылық күштердің және адамның қабілеттерінің дамуын анықтаудың тарихи қалыптасқан көрсеткіші – деген түсінік берілсе, философиялық энциклопедиялық сөздікте (араб тілінде «маданият» – «қала» деген мағынаны білдіреді) – адамдардың әлеуметтік болмысты сақтау мен жаңарту жөніндегі қызметі және осы қызметтің жемістері мен нәтижелері, – деген анықтама берілген [4]. С.Әбілдинаның «Қазақстанда оқушыларға этномәдени білім беруді қалыптастыру» атты еңбегінде мәдениет ұғымы ағылшын тіліндегі әдебиеттерде 50 жылдардың бас кезінде мәдениетке 160-тан астам анықтама берілсе, еуропалық әдебиеттерде мәдениеттің 250-ден астам анықтамасы бар екені айтылған. Осы орайда, өз елінің патриоты, халқының мәдени, азаматтық және рухани жетілуінің қамын ойлаған Ахмет Байтұрсынов мәдениетті екі салаға бөліп: «тіршілік үшін жұмсалатын тірнек өнері», көркемділік үшін жұмсалатын нәрселерді жасауға арналған өнер «көрнекілік өнері» болады деп қарастырғанын атап кетуді жөн көрдік.

Сонымен, мәдениет ұғымының ғылыми еңбектердегі анықтамасы алуан түрлі. Алайда мәдениетке берілген барлық анықтамаларды қамтып шығу біздің құзырымызға жатпайды, біз тек өз зерттеуіміздің әдіснамалық негізін қалайтын анағұрлым нақтыланған тұжырымдарға тоқталдық.

Ал, «патриот» ұғымы тарихи деректерге сүйенсек алғаш рет 1789-1793 жылдары ұлы француз төңкерісі кезеңінде, яғни сол кезде монархистер лагерінен шыққан сатқындар мен Отанын сатқан опасыздарға қарсы халық мүддесі үшін күрескен республиканы қорғаушылар өздерін «патриот» деп атаған. «Патриот» ұғымының мағынасына қатысты ғылыми әдебиеттерде көптеген анықтамалар берілген. Бұл ұғым 1859 жылы орыстың танымал лексикографы, жазушы Владимир Иванович Дальдың «Толковый словарь живого великорусского языка» атты еңбегінде, 200 мың сөзден тұратын анықтамасында «Патриот – Отанын сүйуші, оның игілігін қызу қолдаушы, Отансүйгіш,

Отандас», - деп түсінік берілген. Саяси түсіндірме сөздікте: « Патриот – өз Отанын адал сүйетін, қызмет ететін, өз мүддесін ел мүддесі жолында құрбан қылатын, басқа ұлттар мен ұлыстарға кеңпейілділікпен қарайтын адам» десе, әлеуметтану және саясаттану бойынша орысша-қазақша түсіндірме сөздігінде « Патриот – өзінің Отанына берілген, оның мүдделеріне қызмет ететін адам», - деп анықтама берген [5]. Демек, В.И.Дальдің еңбегіндегі отансүйгіштікті қарастыратын болсақ ол адам баласының сүйіспеншілігінен туындайды. Сүйіспеншілік - моральдық сананың ең биік көрінісі, ол сол арқылы адами болмысқа жетуге болады, ал керісінше жағдайда толыққанды өмір сүре алмайды. Адамды шығармашылыққа жетелейтін, өмірді терең түсінуге жол ашатын, басқалардың сырын ұғына алу тек сүйіспеншілік арқылы бейнеленеді. Адам қоғамы пенде болғандықтан оның сүйіспеншілігі өз халқына, еліне, Отанына арналу керек.

Философиялық энциклопедиялық сөздікте сүйіспеншілікті, әсіресе Отанға деген сүйіспеншілікті «Отанды сүю дегеніміз – туған жер мен сол елді мекендеген халыққа деген сүйіспеншілік болып табылады. Осы екі сезім бір-біріне қосылып оны күшейте түседі. Отаншылдық (патриотизм) – өте күрделі сезім, соның арқасында адам өзін үлкен біртұтас елдің ажырамас бір бөлшегі ретінде сезінеді. Олай болса, ол оның жетістіктері мен қателіктері – бәріне ортақ. Отанды сүю дегеніміз – елге жақсылық тілеп қана қоймай, өз үлесінді белсенді түрде мейлінше соның гүлденуіне қосу. Отанды сүю дегеніміз – тек қана өз ұлтыңды ғана емес, сонымен қатар осы елде тұрып жатқан басқа ұлт өкілдерін сүю, оларды жат етпеу болып табылады. Өйткені, олар да біздің мемлекетіміздің гүлденуіне ат салысып, бізбен бірге өз тағдырын бөлісуде», - деп анықтама берілген [6].

Адамдарды біріктіретін күш, ол рухани құндылықтар, адамдар осы құндылықтар арқылы бақытқа қол жеткізеді. Сондықтан, әрбір адам өз бойындағы адамгершілік пен рухани құндылықтарды дамыту керек, ол үшін адам өзін тани білу керек, сонда ғана ол ақиқатты таниды. Ақиқатты тану арқылы адамның адамшылығы айқындалады. Кез келген қоғамның даму тенденциясы ондағы адамдардың дамуы арқылы байқалады, сол себепті жас ұрпақтың бойында патриоттық мәдениетті қалыптастыру азаматтық борышымыз болып есептеледі.

Біз қазіргі кезеңде жастарға үлкен сенім артамыз, себебі еліміздің болашағының кілтін сеніммен осы ұрпаққа табыстаймыз. Әрине, кезінде жүректері елім деп соққан ата-бабаларымыздың аманатын ұрпаққа табыстау біздің парызымыз. Ал қазіргі кездегі сенім артқан замануи ұрпағымыз еліміздің болашағы үшін не істей алады? Ата-бабамыздың бойында болған патриоттық сезім жастардың бойында бар ма? Елі мен халқы артқан сенімді ақтай ала ма? - деген көкейдегі сұрақтарға жауап іздеп көрелік.

Кез келген қоғамның қозғаушы күші мен болашағы – жастар. Қазақстанның ұлы тарихымен бірге жаңа жетістігін жариялауда жастардың жауапкершілігінде, аға буынның, айтулы тұлғалардың адал жолын лайықты жалғастыру мақсатында елімізде мемлекеттік бағдарламалар жүзеге асырылуда. Еліміздің ертеңгі күні жастардың даму деңгейіне және олардың қоғамға ықпалдасуына байланысты. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы №247 қаулысымен «Қазақстан Республикасы мемлекеттік жастар саясатының 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы» бекітілген. Тұжырымдама мазмұны алты бөлімді қамтиды, бесінші бөлімнің «Заманауи

құндылықтар және патриоттық тәрбие» бағытында: «Тұлғаны қалыптастыру құралы ретінде тәрбие мен педагогика процестеріне ерекше назар аудару керек. Педагогика адам тәрбиесіне күшті әсер етеді, сондықтан педагогика патриотизмді тәрбиелеуді практикада белсенді қолдануы тиіс. Патриоттық тәрбие азамат пен патриоттың қасиеттеріне ие және бейбіт және соғыс уақытында азаматтық міндеттерді сәтті орындай алатын тұлғаны қалыптастыруға және дамытуға бағытталған» - деп түсінік берілген [7]. Яғни, біз сенім артқан жастар мектеп қабырғасында сапалы білім мен тәрбиені санасына сіңіру арқылы болашақта еліміздің дамуына үлесін қосатын елдің төл перзенті, өз азаматы ретінде сезінетін, қажет жағдайда қорғай алатын, рухы мықты тұлғаны қалыптастырудың қажеттілігі күн санап артып отырғандығын түсінуі керек.

Қоғамның қазіргі даму жағдайы демократиялану мен жаһандану деңгейінде, адамдардың тарихи және ұлттық санасының қайта жаңғыру үдерісі де ерекше. Осыған орай жас ұрпақтың бойында патриоттық мәдениетті қалыптастыру педагогикалық-әлеуметтік маңызға ие. Адам бойындағы негізгі құндылықтардың бірі – патриотизм. Адам өз санасына патриотизм идеялары мен сезімдерін сіңіріп, саналы түрде рухани қажеттілікке айналдырғанда ғана патриот болады. Сондықтан әр адамның бойында рухани әлемінен орын алатын патриоттық мәдениет қалыптасуы керек.

Нәтижелер

Біз өз зерттеуімізде «патриоттық мәдениет» ұғымының негізін және оның шығу тарихын анықтауды түрлі түсініктер мен ғалымдардың философиялық, психологиялық, педагогикалық талдауларын зерттеу арқылы ғалымдардың еңбектеріне сүйене отырып қарастырамыз. Сонымен, «патриоттық мәдениет» ұғымын зерделеу барысында негізі ұғым «мәдениет» болады. Себебі бұл ұғымның шығуы адамзат тарихында Ежелгі Римнің саяси қайраткері, жазушы Цицерон Марк Туллий (б.з.б. 3.1.106, Арпинум — 7.12.43, Кайета маңы) еңбектерінде бастау алғанын, бұл ұғымның мағынасы да, қолдану аясы да алуан түрлі және тарихи тұрғыдан алғанда, адам және оның іс-әрекетін мәдениеттің негізгі объектісі ретінде қарастырсақ, педагогикалық тұрғыдан қоғамның, шығармашылық күштердің және адамның қабілеттерінің дамуын анықтаудың тарихи қалыптасқан көрсеткіші ретінде бағаланады деп санаймыз. Ал патриот ұғымы адамзат санасында XVIII ғасырдан бастау алып, бүгінгі күнге дейін кеңінен қолданыс тауып келеді. Өз елінің патриоты болу ең алдымен адамның сана-сезіміне, одан соң іс-әрекетін ұйымдастыруға ықпал етуден басталатыны белгілі, сондықтан осы мәселені тарихи – педагогикалық тұрғыда зерттеудің маңызы зор, патриоттық мәдениетті қалыптастырудың мәселелерін зерттеген ғалымдардың еңбектерін теориялық талдауларға сүйене отырып сараладық. Патриоттық мәдениетті қалыптастыруды зерттеу соңғы онжылдықта қарқын алғанын байқауға болады. Мәселен, патриоттық мәдениетті қалыптастырудың өзекті мәселесін қарастырған отандық ғалым В.В Сергееваның «Болашақ педагогтардың патриоттық мәдениетін қалыптастыру моделі және оны жоғары оқу орындарында жүзеге асыру технологиясы» атты еңбегінде білім беру кеңістігі аясында жастарды патриоттық тәрбиелеу мәселесін тиімді шешу механизмі туралы автордың көзқарасы

болашақ мұғалімдердің патриоттық мәдениетін қалыптастыру моделімен оны жүзеге асыру технологиясын, патриоттық мәдениетті қалыптастырудың принциптерін айқындап, үлгі шеңберінде оның қалыптасу кезеңдерін ұсынып, сипаттаған [8]. Ал, В.А. Ружа өз еңбегінде «Патриоттық мәдениет мәдениеттің бір бөлігі ретінде тарихи тәжірибенің жинақталуына қарай дамиды және патриоттық сана мен адамдардың мінез-құлқының жаңа және дәстүрлі элементтерінің үйлесіміне негізделеді. Дәл осы қасиет қоғамға жетістіктерді жинақтауға және қоршаған ортаның өзгеруіне бейімделу қабілетін жақсартуға мүмкіндік береді» - деп, патриоттық мәдениет және оның өлшемдерін қарастырған [9]. М.А.Мазурдың еңбегінде «патриоттық мәдениет» ұғымы философиялық, педагогикалық, психологиялық тұрғыдан қарастырылып, өз зерттеуінде «Патриоттық мәдениетті жеке тұлғаның жалпы мәдениетінің маңызды бөлігі, оң құндылықтар мен қасиеттерге негізделген және отанның өмірлік мүдделері мен тұрақты дамуын қамтамасыз ету үшін белсенді патриоттық қызметте көрінетін интегративті жеке қасиет ретінде қарастырамыз», - деп тұжырымдаған [10].

Жалпы білім беру орындарында мектеп оқушыларының патриоттық мәдениетін қалыптастыру мәселелерін қарастырған Н.И.Верещагинаның зерттеуінде «Мектеп оқушыларының патриоттық мәдениетін қалыптастыру аксиологиялық, белсенділік, мәдени тәсілдерді жүзеге асыруға негізделуі керек, олардың әрқайсысы өз мақсатына сәйкес мектеп оқушыларының осындай мәдениетін қалыптастырудың нысандары мен әдістерін пайдалана отырып жүзеге асырылады», - деп мектеп оқушыларының патриоттық мәдениетін қалыптастыру тәсілдерін ұсынған [11].

Патриоттық мәдениетті патриоттық сананың, дәстүрлердің және мінез-құлықтың тұрақты компоненттерінің жиынтығы ретінде анықтауға болады, олар патриоттық мінез-құлықтың сипаттамаларын қамтиды және маңызды өлшемі болып табылады. Патриоттық мәдениетті қалыптасу адамдардың патриоттық көзқарастары арқылы жүзеге асырылады. Отандық ғалым В.В Сергееваның пікірінше, патриоттық мәдениет - бұл патриотизмді қалыптастырудың барлық тарихи тәжірибесін, оның қоғамның адамгершілік салауаттылығымен байланысын, патриоттық сезімдердің қарқындылығының азаматтық бостандық дәрежесіне тәуелділігін ескеру қажет идеология мен психология, саясат және қызмет десе, Н. А. Ефименко өз зерттеуінде «Әлеуметтік - мәдени даму» және «патриоттық мәдениет» ұғымдары бірін-бірі толықтырады: әлеуметтік әрекет субъектісін көрсетеді, патриоттық – жеке тұлғаның саналы әрекетіне немесе қауымдастықтар, мәдени олардың қызметінің сапасы мен көлемі бойынша. Субъект-объект тұрғысынан тұтастық, бұл жерде тізбек ретінде: тұлға - әлеуметтік топ – ұлттық - аймақтық - қоғам – жалпы адамзат» - деп сипаттайды [12].

Осы аталған зерттеулердің маңыздылығын мойындай отырып, жүйелі тұлғалық білім ретінде оқушылардың патриоттық мәдениетінің құрылымын, оның құрылымдық компоненттерінің мазмұнын негіздеумен, оны қалыптастырудың тәсілдерін айқындаумен, мектеп оқушыларының патриоттық мәдениетін қалыптастыру моделін әзірлеумен, жалпы білім беру мекемесінде оқушыларда мәдениетті қалыптастыру процесінің мазмұнын құрастырумен байланысты мәселелер ғалымдардың назарынан тыс қалмайтынын атап өтеміз.

Қорытынды

Зерттеуімізді қорытындылай келе, «патриоттық мәдениет» ұғымын қазіргі уақытта көп қырлы ұғым ретінде сипаттауға болады. Ол әлеуметтендіруші және даралаушы, дәстүрлі және инновациялық, ұлттық және жалпыадамзаттық, прогрессивті және консервативті, сыртқы және ішкі, нақты және идеалды, бұл сайып келгенде қоғамның шоғырлануына ықпал етеді. Бұл шындығында азаматтық сезім, дүниетанымның қалыптасуы, рухани жетілуі, адамдардың әлеуметтік-психологиялық көңіл-күйі, азаматтық көзқарасы, санасы мен парасаттылығы.

Зерделенген ұғымның мәнін тереңнен пайымдасақ, егеменді ел болумен бірге сол елдің ұлттық бірегейлігін ынтымақтастықта сақтауда жас тұлғаның ішкі жан дүниесі, ой санасы мен сезімін дамытып, қалыптастыруға бағытталады. Өз Отанын, халқын шексіз сүю, бар күш-жігері мен білімін Отан мүддесі үшін арнаған сезім – ол өз елінің патриоты болуы. Патриоттық бұл ана сүтімен бірге келмейді, ол ақиқат, баланың бойында тәрбие беру арқылы біртіндеп қалыптасатын құдыретті сезім. Бұл сезімнің нысаны – Отан болса, оның мазмұны туған жер, табиғат және оның байлықтары: тіл, мәдениет, дәстүрі. Осыған орай «патриоттық мәдениет» ұғымының мәнін жас ұрпақ бойында қалыптастыруда мына әрекеттерді ұстану арқылы жүзеге асыруға болады деп ұйғардық: елдің тарихы мен мәдениеті туралы біліммен сусындау; ұлттық әдет-ғұрыптарды зерделеу, сыйлау; ата-бабалар мұраға қалдырған байтақ жерге қорған болу, ел мүддесі үшін еңбек ету; ұлттық құндылықтарды сақтау; туған жер байлығы мен табиғатын қастерлеу.

Авторлардың қосқан үлесі

Зерттеуші ғалым, автор К.Ж.Туребаеваның «Жаһандану жағдайында ұлттық тәрбие берудің ғылыми-педагогикалық негіздері» атты еңбегінде: «Қазіргі жаһандану заманында өзге мемлекеттердің көлеңкесінде қалмай, ықпалына ермей, дәстүріміз бен тілімізді түлету, ұлттық мәдениетімізді сақтау, қазақ болмысынан туындайтын этникалық ерекшелігімізді баянды ету. Ол - тіл, дәстүр, ұлттық сана мен рух, отаншылдық. Жас ұрпақ санасында осы рухани құндылықтар қалыптасса, еліміздің шын мәнінде егеменді жолмен дамып, оның байлығы ұлтқа қызмет етері сөзсіз», - деген ойын тұжырымдай келе, «патриоттық мәдениет» ұғымының мәнін жас ұрпақ бойында қалыптастыруда мына әрекеттерді ұстану арқылы жүзеге асыруға болады деп түйіндедік: елдің тарихы мен мәдениеті туралы біліммен сусындау; ұлттық әдет-ғұрыптарды зерделеу, сыйлау; ата-бабалар мұраға қалдырған байтақ жерге қорған болу, ел мүддесін сақтау; ұлттық құндылықтарды құрметтеу; туған жердің байлығы мен табиғатын қорғау.

Әдебиеттер тізімі

1. Сайлауова Н.С. Бастауыш сынып оқушыларының этномәдени құндылықтары негізінде патриоттық тәрбие берудің теориясы мен практикасы : Педагогика ғылымдарының докторы ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған дисс. авторефераты. – Атырау, 2010. – 44 б.

2. Ғабитов Т., Әлімжанова Ә., Бағашаров Қ. Мәдени-философиялық энциклопедия: энциклопедия. – Алматы: Лантар Трейд, 2019. – 190 б.
3. Масалимова А. Культурная антропология: учебник. – Алматы: ҚазҰУ, 2019. – 190 б.
4. Арын Е. Орысша - қазақша түсіндірме сөздік: Педагогика. – Павлодар: "ЭКО" ҒӨФ, 2006. – 482 б.
5. Саиров Е. Саяси түсіндірме сөздік. – Астана: Жүйелі зерттеулер институты, 2007. – 616 б.
6. Жақып Б.Ө. Философиялық энциклопедиялық сөздік. – Алматы: Кітап палатасы, 2013. – 480 б.
7. Қазақстан Республикасы мемлекеттік жастар саясатының 2023 - 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы. [Электрондық ресурс] – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2300000247> (жүгінген күні: 07.04.2023)
8. Сергеева В.В. Модель формирования патриотической культуры будущих педагогов и технология ее реализации в педагогическом вузе // Мир науки, культуры, образования. – 2012. – № 6(37). – Б. 261-266
9. Ружа В.А. Патриотическая культура и ее измерения // Современные исследования социальных проблем. – 2012. – № 6(14) – Б. 72-81
10. Ефименко Н.А. Патриотическая культура как категория философско-культурологического знания // Культурная жизнь Юга России. – 2011. – № 2(40). – Б. 98-100.
11. Мазур В.А. Психолого-педагогический анализ сущности понятия «патриотическая культура» // Обучение и воспитание: методики и практика. – 2013. – № 6. – Б. 103-108
12. Позднякова О.К., Верещагина Н.И. Модель формирования патриотической культуры школьников // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2017. – № 10(210). – Б. 132-136

А.Т. Каирова, К.Ж. Туребаева

Актюбинский региональный университет им. К. Жубанова, Актөбе, Қазақстан

Сущность понятия «патриотическая культура»

Аннотация. В данной статье сформулирована мысль путем изучения работ ученых и философского, психологического, педагогического анализа различных понятий в определении сущности понятия «патриотическая культура». В исследовательской работе, опираясь на труды ученых, понятие «патриотическая культура» можно рассматривать как многогранное понятие в современном мире. Это понятие формируется в сознании человечества как высший уровень любви через гражданский долг, сохранение национального единства, чувство ответственности за свой народ, страну, понимание истории, культуры и родного языка. Сознание человека развивается через систему духовных ценностей, поэтому необходимо формировать патриотическую культуру у подрастающего поколения. И поэтому сейчас при переходе к духовности патриотическая культура приобретает актуальное и значимое, социально-культурное значение на государственном уровне. Патриотизм, заложенный у подрастающего поколения, будет постепенно наполняться идеологическим, гражданским содержанием и станет не только нравственным, но и морально-политическим качеством. Единственная причина, по которой независимая страна занимает достойное место в среде глобальной цивилизации - это

патриотическая культура. Было обращено внимание на понятие патриотической культуры, а также научно проанализировано и исследовано с теоретической и практической точек зрения с целью определения его полной сущности. Человечество в своем духовном развитии может стать патриотом тогда, когда оно впитывает идеи, чувство патриотизма и сознательно превращает их в духовную потребность, поэтому для формирования у каждого человека патриотической культуры, занимающей место в его духовном мире, необходимо определить сущность понятия «патриотическая культура». И в основе этого понятия стоит культура. Культура – это совокупность духовных и материальных ценностей, созданных и совершаемых в процессе творческой деятельности человечества, отражающая достигнутую ступень в историческом развитии общества. Культурное развитие человека - одна из важнейших направлений развития общества.

Ключевые слова: культура, патриот, патриотическая культура, патриотическое сознание, патриотическое воспитание, духовная ценность, культурное развитие.

A.T. Kairova, K.Zh. Turebayeva

K. Zhubanov Aktobe regional university, Aktobe, Kazakhstan

The concept essence of "patriotic culture"

Abstract. In this article, the idea is formulated by studying the works of scholars and philosophical, psychological, and pedagogical analysis of various concepts in determining the essence of the concept of "patriotic culture". In the research work, based on the works of scholars the concept of "patriotic culture" can be considered as a multifaceted concept in the modern world. This concept is formed in the consciousness of mankind as the highest level of love through civic duty, preservation of national unity, a sense of responsibility for one's people, country, understanding of history, culture and native language. Human consciousness develops through a system of spiritual values, so it is necessary to form a patriotic culture among the younger generation. That is why now, in the transition to spirituality, patriotic culture is becoming relevant and socio-cultural significant at the state level. The patriotism inherent in the younger generation will gradually be filled with ideological, civic content and will become not only a moral, but also a moral and political quality. The only reason why an independent country occupies a worthy place in the global civilization - this is a patriotic culture. Attention was drawn to the concept of patriotic culture, as well as scientifically analyzed and studied from a theoretical and practical point of view in order to determine its full essence. Human in its spiritual development can become a patriot when he/she absorbs ideas, feelings of patriotism and consciously turns them into a spiritual need. Therefore, in order to form a patriotic culture that occupies a place in his/her spiritual world, it is necessary to define the essence of the concept of "patriotic culture". And this concept is based on culture. Culture is a set of spiritual and material values created and performed in the process of creative activity of mankind, reflecting the achieved stage in the historical development of society.

Keywords: culture, patriot, patriotic culture, patriotic consciousness, patriotic upbringing, spiritual value, cultural development.

References

1. Sajlauova N.S. Bastauysh synyp okushylarynyn etnomadeni kundylyktary negizinde patriottyk tarbie berudin teoriyasy men praktikasy: Pedagogika gylymdarynyn doktory gylymi darezhesin alu ushin dajyndalghan diss. Avtoreferaty [Theory and practice of patriotic education of Primary School students on the basis of ethno-cultural values: diss prepared for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences. abstract] (Atyrau, 2010, 44 b.). [in Kazakh]
2. Gabitov T., Alimzhanova A., Barasharov K. Madeni-filosofiyalyk enciklopediya: enciklopediya [Cultural and philosophical encyclopedia: encyclopedia] (Almaty, Lantar Trejd, 2019, 190 b.) [Almaty, Lantar Trade, 2019, 190 p.]. [in Kazakh]
3. Masalimova A. Kul'turnaya antropologiya: uchebnik [Cultural anthropology: textbook] (Almaty, KazUU, 2019, 190 b.). [in Russian]
4. Aryn E. Oryssha-kazaksha tusindirme sozdik: Pedagogika [Russian-Kazakh Explanatory Dictionary: Pedagogy] (Pavlodar, "EKO" GOG, 2006, 482 b.). [in Kazakh]
5. Sairov E. Sayasi tusindirme sozdik [Political Explanatory Dictionary] (Astana, ZHujeli zertteuler instituty, 2007, 616 b.) [Astana, Institute of Systematic Studies, 2007, 616 p.]. [in Kazakh]
6. ZHakyp B.O. Filosofiyalyk enciklopediyalyk sozdik [Political Explanatory Dictionary] (Almaty, Kitap palatasy, 2013, 480 b.) [Almaty, Book Chamber, 2013, 480 p.]. [in Kazakh]
7. Kazakstan Respublikasy memlekettik zhastar sayasatynyn 2023 - 2029 zhyldarga arnalghan tuzhyrymdamasy [Concept of the state youth policy of the Republic of Kazakhstan for 2023-2029]. [Electronic resource] – Available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2300000247> (accessed: 07.04.2023). [in Kazakh]
8. Sergeeva V.V. Model' formirovaniya patrioticheskoy kul'tury budushchih pedagogov i tekhnologiya ee realizacii v pedagogicheskom vuze, Mir nauki, kul'tury, obrazovaniya [The model of formation of patriotic culture of future teachers and the technology of its implementation in a pedagogical university, The world of science, culture, and education], 6(37), 261-266 (2012). [in Russian]
9. Ruzha V.A. Patrioticheskaya kul'tura i ee izmereniya, Sovremennye issledovaniya social'nyh problem [Patriotic culture and its dimensions, Modern research on social problems], 6(14), 72-81 (2012). [in Russian]
10. Efimenko N.A. Patrioticheskaya kul'tura kak kategoriya filosofsko – kul'turologicheskogo znaniya, Kul'turnaya zhizn' YUga Rossii [Patriotic culture as a category of philosophical and cultural knowledge, Cultural life of the South of Russia], 2(40), 98-100 (2011). [in Russian]
11. Mazur V.A. Psihologo-pedagogicheskij analiz sushchnosti ponyatiya «patrioticheskaya kul'tura», Obuchenie i vospitanie: metodiki i praktika [Psychological and pedagogical analysis of the essence of the concept of "patriotic culture", Training and education: methods and practice], 6, 103-108 (2013). [in Russian]
12. Pozdnyakova O.K., Vereshchagina N.I. Model' formirovaniya patrioticheskoy kul'tury shkol'nikov, Vestnik Orenburgskogo gosudarstvennogo universiteta [The model of formation of patriotic culture of schoolchildren, Bulletin of the Orenburg State University], 10(210), 132-136 (2017). [in Russian]

Авторлар туралы мәлімет:

Каирова А.Т. – «Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі» білім бағдарламасының докторанты, Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ә. Молдағұлова даңғ., 34, Ақтөбе, Қазақстан.

Турбаева К.Ж. – педагогика ғылымдарының докторы, психологиялық-педагогикалық және арнайы білім беру кафедрасының профессоры, Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ә. Молдағұлова даңғ., 34, Ақтөбе, Қазақстан.

Kairova A.T. – Doctoral student of the educational program "pedagogy and methods of primary education", K. Zhubanov Aktobe regional university, ave. A. Moldagulova, 34, Aktobe, Kazakhstan.

Turbayeva K.Zh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Psychological, Pedagogical and Special Education, K. Zhubanov Aktobe Regional University, Ave. A. Moldagulova, 34, Aktobe, Kazakhstan.